

МІЖКОНФЕСІЙНІ ВИЯВИ СОЦІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕЛІГІЙНИХ СПІЛЬНОТ В УКРАЇНІ

У статті аналізуються сучасні міжконфесійні вияви соціальної діяльності релігійних спільнот. Наводяться приклади дієвих міжконфесійних соціальних ініціатив загальноукраїнського та місцевого рівнів. Акцентується увага на важливості змін позицій українських віруючих, як важливих стимулів до вдосконалення міжконфесійної комунікації на ниві соціальної діяльності. З'ясовуються проблеми, що можуть негативно впливати і нерідко впливають на стан реалізації міжконфесійної соціальної діяльності, серед яких: культивування радянських стереотипів, світоглядних установок у сприйнятті іноконфесійного, налаштованість на конфліктність, штучне створення атмосфери конкуренції; побоювання, що у суспільно корисних проектах, спланованих як міжконфесійні, певна конфесія буде вирішувати свої, суто релігійні питання всупереч інтересам іншої; брак у більшості релігійних організацій відповідно підготовлених фахівців, компетентних у питаннях права, бізнесу, менеджменту, комунікації, у тому числі і міжрелігійної; недосконалість чинного українського законодавства тощо.

Висновується, що, незважаючи на цілий ряд проблемних моментів, спостерігається поступальний рух виходу соціальної діяльності за вузькі конфесійні рамки.

Ключові слова: соціальна діяльність, релігійні спільноти, міжконфесійні відносини.

Постановка проблеми. Невід'ємним атрибутом функціонування релігійних інституції є соціальна складова. Історично так склалося, що церкви будучи, інтегрованими в структуру соціуму, не могли стояти осторонь вирішення назрілих суспільних проблем не є виключенням і сьогодення. У часи коли рівень соціального життя в Україні є не найкращим, релігійні інституції заявили про себе як реальних, дієвих суб'єктів суспільного життя.

Дослідженість проблеми. В силу своєї актуальності тема соціальної діяльності релігійних спільнот в Україні неодноразова ставала предметом наукового аналізу релігієзнавців, філософів, соціологів, богословів, юристів. Ця проблематика досліджувалася у працях Н.Гаврілової, В.Докаша, Г.Друзенка, В.Єленського, А.Колодного, В.Климова, О.Кисельова, Л.Филипович, П.Яроцького та ін. За всієї значущості робіт цих авторів дана проблема, на нашу думку, потребує подальшої конкретизації, особливо в аспекті міжконфесійного вияву соціальної діяльності релігійних інституцій.

Дана стаття має на меті дослідити сучасні вияви міжконфесійної соціальної діяльності. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання наступних завдань: проаналізувати проблемні моменти у реалізації міжконфесійної соціальної діяльності, виявити чинники, які у подальшому сприятимуть її оптимізації.

Основна частина. В українському суспільстві, яке нині живе відчуттям тривоги (44,5%) та страху (23,6%) [7, с. 181], де проблеми соціального характеру безробіття (60,4%), невивплати зарплат, пенсій (60,9%), зростання цін (60,9%) [7, с. 183] викликають найбільші побоювання усе активніше спостерігається прагнення людей до отримання можливої альтернативної підтримки. Тепер її найбільше очікують від тих, кому довіряють, від сім'ї, друзів, знайомих, церкви. У середовищі «довіри» церква поспіль останніх десятиліть займає одну з провідних позицій (63,1% – 2000 р., 72,5% – 2010 р. [15, с. 21], 60,5% – 2016 р. [9, с. 2]). Імовірно, не в останню чергу зазначений кредит довіри спонукає релігійні організації розширювати межі власної діяльності з суто церковного служіння – проведення Богослужінь до соціального служіння, соціальної діяльності. Практично кожна з конфесій, які діють в Україні вибудувала власну соціальну доктрину в якій визначила межі і можливості такої діяльності. Далекі не вичерпними, проте дієвими прикладами

результативного соціального служіння церков, конфесій України є часткове вирішення проблем соціально не захищених верств населення: в облаштуванні пунктів безкоштовного харчування нужденних; забезпеченні медичним лікуванням малозабезпечених; організації літнього відпочинку для дітей з бідних сімей; створенні центрів реабілітації алко- та наркозалежних; опіці над засудженими в місцях позбавлення волі; заснування та утримання притулків, дитячих будинків; наданні допомоги особам, що постраждали від торгівлі людьми; цілеспрямованій роботі з окремими категоріями населення (діти, підлітки, жінки, самотні люди); волонтерський рух; створення міні-підприємств; акціями по збору коштів; допомозі біженцям, переселенцям зі Сходу та Криму, населенню, яке перебуває на окупованих територіях та ін.

Проте, незважаючи на багатовекторність напрямків соціальної діяльності релігійних організацій, її значущості для суспільства, вона здебільшого характеризується відсутністю міжконфесійної координації, відособленістю, роз'єднаністю, браком активної співпраці з державою. Вище зазначені проблемні моменти актуалізують цілий спектр питань пов'язаних з конфесійною ангажованістю, політизацією міжконфесійних взаємин, неготовністю віруючих учасників міжконфесійної комунікації до реалізації соціальних ініціатив, недосконалим законодавчим регулюванням взаємовідносин держави та релігійних організацій та ін.

Водночас на тлі не сформованості парадигми міжконфесійної соціальної взаємодії в Україні вже сьогодні маємо окремі приклади її позитивної реалізації.

Насамперед це стосується ВРЦіРО, яка переконливо демонструє узгоджену позицію віруючих, міжконфесійного загалу щодо соціального служіння. Першочерговими завданнями створеної при ВРЦіРО Комісії з питань соціального служіння є: узгодження, представлення та відстоювання спільної позиції церков та релігійних організацій України у соціальній сфері і донесення цієї позиції до громадськості; обмін досвідом, координація спільних дій та об'єднання зусиль у соціальному служінні, сприяння розробці та реалізації благодійних і соціальних програм; сприяння всебічному висвітленню соціального служіння церков та релігійних організацій в Україні засобами масової інформації [10]. Серед практичних кроків ВРЦіРО – прийняття та впровадження «Концепції участі Церков та релігійних організацій України у протидії епідемії ВІЛ/СНІДу» і «Стратегії участі Церков та релігійних організацій України у протидії епідемії ВІЛ/СНІДу». Зазначені ініціативи уможливили проведення міжконфесійних нарад у різних регіонах, розробку практичних механізмів роботи з населенням, численні тренінги для священнослужителів, волонтерів, круглі столи сприяли започаткуванню цього напрямку роботи в багатьох конфесіях [1]; ініціювання прийняття Стратегії участі Церков і релігійних організацій України у забезпеченні права дитини на виховання в сім'ї і попередженні соціального сирітства до 2020 року та ін.

Знаковими і значущими прикладами поєднання спільних зусиль декількох конфесій у реалізації соціальних проектів стали діяльність всеукраїнського Благодійного фонду «Віра. Надія. Любов.», в якому задіяні чотири релігійні організації; **міжконфесійного українського Благодійного фонду «Християнська освіта»** – спільного проекту семи конфесій [18]; Українського біблійного товариство, яке об'єднує 17 колективних членів в тому числі християнські церкви та релігійні організації [8].

Також окремо відзначимо діяльність Української Міжконфесійної Християнської Місії «Духовна та благодійна опіка в місцях позбавлення волі», яка об'єднала 12 християнських конфесій [5]. Вагомим результатом її багатолітньої співпраці з представниками ВРЦіРО, Інституту релігійної свободи, Державної пенітенціарної служби України в контексті напрацювання правових механізмів законодавчого врегулювання проблеми в'язничного капеланства стало прийняття Закону України [12], який врегулює питання діяльності священнослужителів в пенітенціарній системі. Запроваджується новий вид діяльності – душпастирська опіка засуджених та осіб, взятих під варту, її здійснення покладається на священнослужителів (капеланів), уповноважених релігійними організаціями, статуту яких зареєстровані у встановленому законом порядку, діяльність спрямована на задоволення

релігійних потреб засуджених, їх духовне виховання. Закон закріплює недоторканність і охорону законом таємниці сповіді засуджених та осіб, взятих під варту.

Актуалізований нині вид соціальної діяльності – військово-капеланство. Інституція військового капеланства де-факто існує в Україні досить давно, хоча законодавчо її статус досі не визначено. Не чекаючи офіційного визнання, військові капелани вкотре підтвердили важливість їхнього служіння та здатність в особливих умовах зони АТО до міжконфесійного порозуміння. «Коли на передовій ще не було психологів, а волонтерський рух лише зароджувався, релігійні служителі у камуфляжній формі вже були серед бійців. Їм вдалось створити особливий феномен, поєднавши в собі ролі постачальників, психологів та душпастирів» [3]. Об'єднавши зусилля різних конфесій, нині на передовій діють два міжконфесійних підрозділи капеланів: Перший український батальйон військових капеланів (протестанти та православні), Міжконфесійний батальйон військових капеланів (протестанти, православні, католики) [3]. Зона АТО стала площиною міжконфесійної співпраці де переважна більшість служителів, «..насамперед шукають того, що нас об'єднує, а не роз'єднує» [13].

Крім загальноукраїнських міжконфесійних соціальних проектів мають місце приклади не менш важливих і дієвих на локальному, місцевому рівнях, досить часто ініційованих однією конфесією з залученням інших релігійних спільнот. Найчастіше з такою ініціативою виступають протестантські спільноти, проте нині є вияви такої діяльності і серед православних, греко-католицьких та ін. Так з ініціативи УГКЦ щорічно проводяться Суспільні дні УГКЦ у зазначеному заході, який передбачає і елементи соціальної роботи беруть участь також громади інших церков і навіть релігій [6]. УПЦ МП організовує екуменічні акції «Святий Миколай мандрує Україною», «Книга для дітей» з залученням представників різних конфесій [16].

Отже, виходячи із сумісної практики соціальної діяльності церков, конфесій в українському суспільстві, важливим стимулом до її вдосконалення є зміна позицій віруючих у процесі міжконфесійного спілкування. Не можна не констатувати, що сьогоденній віруючий усе частіше прагне бути діяльним, корисним суспільству, займати в соціальному служінні більш активну позицію. Як зазначає протестантський проповідник, християни є «соціально відповідальними», а «щира християнська турбота містить у собі і соціальне служіння, і соціальне діяння» [17]. За результатами соціологічних досліджень, 42,8% респондентів виявляють згоду на громадських засадах взяти участь у допомозі нужденним сиротам та інвалідам [14, с. 510], 21,4% дорослого населення долучається до благодійної діяльності переважно через благодійні скриньки (43,1%) та прямі пожертви людям (33,1%), майже 77,7% мають бажання допомогти іншим [11]. У 2015 році цілеспрямовано займалися волонтерською діяльністю 13% українців, 23% українців займалися волонтерством кілька годин на тиждень [19].

Загалом є підстави припустити, що міжконфесійні прояви соціального служіння поволі утверджуються і в українському суспільстві, і в міжконфесійному середовищі. Розуміння того, що «..у сфері соціального служіння є великі можливості співпраці з боку різних конфесій... може бути дійсний і дієвий екуменізм» [4, с. 201], що «..цей рух має бути міжконфесійним в сучасній Україні...» [16] у підсумку має можливість змінити не лише зміст і характер міжконфесійної соціальної діяльності, але і сам формат міжконфесійних відносин у бік їх довіри, конструктивності, дієвості, корисності, толерантності.

Водночас було б необ'єктивним не бачити у сфері докладання зусиль релігійних спільнот, віруючих різних віросповідань у здійсненні міжконфесійної соціальної діяльності проблем, що інколи гальмують цю діяльність, локалізують її масштаби, зводять до співпраці віруючих лише окремих конфесій. Серед таких проблем, що можуть негативно впливати і нерідко впливають на стан реалізації міжконфесійної соціальної діяльності:

– культивування радянських стереотипів, світоглядних установок у сприйнятті іноконфесійного, налаштованість на конфліктність, протистояння, штучне створення атмосфери конкуренції. Стійкість зазначених стереотипів не тільки вносить напруження у

міжконфесійні відносини, але і не дозволяє сторонам належним чином реалізувати соціальні ініціативи, спрямувати їх у конструктивне русло;

– побоювання, що в суспільно корисних проектах, спланованих як міжконфесійні, певна конфесія буде вирішувати свої, суто релігійні питання всупереч інтересам іншої. Звідси – конфесійна відособленість, «відрубність» від інших віросповідань, налаштованість конфесій співпрацювати з віруючими «однокоренових» конфесій;

– відсутність спеціальної «надконфесійної» структури з координації соціальної роботи, яка об'єднувала б представників релігійних, громадських і державних організацій, погоджувала найбільш нагальні соціальні ініціативи, відслідковувала дієві соціальні програми, розробляла довготривалі загальноукраїнські проекти (благодійні лікарні, школи, дитячі садки, юридичні консультативні пункти тощо);

– нехтування окремими конфесіями, важливістю міжконфесійної соціальної діяльності її перспективами, значенням для духовного зцілення і підтримки українського суспільства;

– брак у більшості релігійних організацій відповідно підготовлених фахівців, компетентних у питаннях права, бізнесу, менеджменту, комунікації в тому числі і міжрелігійної;

– не менш важливою проблемою у реалізації міжконфесійної соціальної діяльності є недосконалість чинного українського законодавства, яке почасти гальмує соціальні ініціативи, робить їх здійснення неможливим.

Нерозв'язаність зазначених вище проблем значно зменшує потенціал релігійних організацій у сфері міжконфесійної соціальної діяльності.

Висновки. Відтак, незважаючи на цілий ряд проблемних моментів в сьогоднішні ми спостерігаємо поступальний рух виходу соціальної діяльності за вузькі конфесійні рамки. Є підстави сподіватися, що у перспективі українські церкви покажуть справді унікальні можливості міжрелігійного діалогу в царині соціальних ініціатив, які потребуватимуть свого подальшого дослідження і узагальнення.

Література

1. ВРЦіРО та громадськість об'єднують зусилля в протидії епідемії ВІЛ/СНІДу в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vrciro.org.ua/ua/events/429-uccro-against-hiv-aids>
2. Гаврілова Н. Урізноманітнення виявів соціального служіння релігійних спільнот. / Н.Гаврілова // Україна релігійна: колективна монографія: в 2-х кн. / за наук. ред. професора А.Колодного – К., 2008. – Кн. 2: Прогнози релігійного життя України – С. 70-77.
3. Каленченко Т. Капелани в АТО. За крок до формалізації / Т.Каленченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/open_theme/61095/
4. Колодний А. Мотиви і форми соціального служіння конфесій України / А.Колодний // Практичне релігієзнавство: колективна монографія / за ред. А.Колодного і Л.Филипович. – К.: Українська конфедерація журналістів та Українська асоціація релігієзнавців, 2012. – С. 193 – 201.
5. Крок до впровадження в'язничного капеланства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.ugcc.org.ua/news/krok_do_vprovadzhennya_vyaznichnogo_kapelanstva_60108.html
6. Маленькими кроками ми рухаємося вперед, – о. І. Шабан: інтерв'ю з о. І.Шабаном, головою Комісії УГКЦ у справах єдності християн / розмовляла Руслана Ткаченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecumenism.com.ua/st/838/>
7. Мартинюк І. Особливості функціонування солідаритетів за умови загострення суспільно-політичної кризи / І.Мартинюк, Н.Соболева // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. – Випуск 1 (15). – К.: Інститут соціології НАН України, 2014. – С. 173-185.
8. Наша історія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrbs.org/about-us/our-history>
9. Оцінка громадянами ситуації в країні, ставлення до суспільних інститутів, електоральні орієнтації: результати соціологічного дослідження (Київ, 22-26 квітня 2016 р.) / Центр Разумкова. – К.: Центр Разумкова, 2016. – 7 с.
10. Положення про Комісію з питань соціального служіння ВРЦіРО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vrciro.org.ua/ua/documents/16-polozhennya-pro-komisiyu-z-pytan-socialnogo-sluzhinnya-vrciro>
11. Портрет благодійника України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.irf.ua/files/ukr/programs/irf/portret.pdf>

12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання діяльності священнослужителів (капеланів) в органах та установах, що належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України: Закон України від 14 травня 2015 р. № 419-19 // Відомості Верховної Ради України: нормат. бюлетень / ВР України.–2015.–№28.–Ст.254.
13. П'ятидесятники і Міноборони обговорили співпрацю у капеланському служінні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/faith_and_weapon/61665/
14. Результати національних щорічних моніторингових опитувань 1992-2013 років // Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / за ред. д. екон. наук В. Ворони д. соц. наук М.Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2013. – 566 с.
15. Релігія і влада в Україні: проблеми взаємовідносин: інформаційні матеріали до Круглого столу [«Україна – 2014: суспільно-політичний конфлікт і Церква»], (Київ, 15 травня 2014 р.) / Центр Разумкова, Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні. – К.: Центр Разумкова, 2014. – 28 с.
16. Священик Сергій Дмитрієв: соціальне служіння Церков має бути екуменічним [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/26053-svyashhenik-sergij-dmitriyev-socialne-sluzhinnya-cerkov-maye-buti-ekumenichnim.html
17. Стотт Джон. Новые проблемы современных христиан: [пер. с англ.] / Джон Стотт. – Черкассы: Смирна, 2004. – 610 с.
18. Українські Церкви заснували благодійний фонд «Християнська освіта» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=948%3A1&catid=34%3Aua&Itemid=61&lang=uk
19. Хто займається волонтерством в Україні: портрет українського благодійника [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.volynnews.com/news/society/portret-ukrayinskoho-volontera-infohrafka/>

References

1. UCCRO and the public join forces in the fight against HIV / AIDS in Ukraine [Internet resource] – Mode of access: <http://vrciro.org.ua/ua/events/429-uccro-against-hi-v-aids>
2. Gavrilov N. Diversification of expressions of social service of religious communities. / N.Gavrilov // Religious Ukraine: collective monograph: in 2 books. / edited by Ed. Professor A. Kolodny – K., 2008. – Book. 2: Projections of religious life of Ukraine – P. 70-77.
3. Kalenchenko T. Chaplains in the ATO. For step towards formalization / TV Kalenchenko [Internet resource] – Mode of access: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/open_theme/61095/
4. Kolodny A. Motives and forms of social service confessions Ukraine / A.Kolodny // Practical Religion: collective monograph / ed. A.Kolodny and L.Filipovic. – Kyiv: Ukrainian Confederation of journalists and Ukrainian Association of Theologians, 2012. – S. 193-201.
5. Step towards the implementation of prison chaplaincy [Internet resource] – Mode of access: http://news.ugcc.org.ua/news/krok_do_vprovadzheniya_vyaznichnogo_kapelanstva_60108.html
6. Through the small steps we are moving forward – on. I. Shaban: interview with Fr. I. Shaban, head of the UGCC for Promoting Christian Unity / Ruslan Tkachenko spoke [Internet resource] – Mode of access: <http://www.ecumenism.com.ua/st/838/>
7. Martyniuk I. Features of solidarities' operation within the condition of aggravation of the socio-political crisis / I.Martyniuk, N.Sobolev // Ukrainian society: monitoring social change. – Issue 1 (15). – K.: Institute of Sociology of NAS of Ukraine, 2014. – S. 173-185.
8. Our History [Internet resource] – Mode of access: <http://www.ukrbs.org/about-us/our-history>
9. Citizens' evaluation of the situation in the country, attitudes toward public institutions, electoral orientation: Social Research Results (Kyiv, 22-26 April 2016) / Razumkov Centre. – K. Razumkov Centre, 2016. – 7 p.
10. The provisions of the Commission for Social Service AUCCRO [Internet resource] – Mode of access: <http://vrciro.org.ua/ua/documents/16-polozhennya-pro-komisiyu-z-pytan-socialnogo-sluzhinnya-vrciro>
11. Portrait of Ukrainian benefactor [Internet resource] – Mode of access: <http://www.irf.ua/files/ukr/programs/irf/portret.pdf>
12. On amendments to some legislative acts of Ukraine concerning the regulation of the clergy (chaplains) in the organs and institutions belonging to the jurisdiction of the State Penitentiary Service of Ukraine Law of Ukraine on May 14, 2015 p. № 419-19 // Supreme Council of Ukraine: normat. Newsletter / BP Ukraine. – 2015. – № 28. – Art. 254.
13. Pentecostal and Defense Council- editor discussed cooperation in the service of [Internet resource] – Mode of access: http://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/faith_and_weapon/61665/
14. The results of the national annual monitoring survey during the years 1992-2013 // 1992-2013 Ukrainian society. State and dynamics of change. Sociological monitoring / ed. d. Econ. Science V. Ravens d. soc. Science M.Shulga. – K.: Institute of Sociology of NAS of Ukraine, 2013. – 566 p.
15. Religion and Power in Ukraine: Problems of Relations: information materials of the Round Table ["Ukraine – 2014: social and political conflict and the Church"], (Kyiv, May 15, 2014) / Razumkov Center, the Konrad Adenauer Foundation in Ukraine. – K. Razumkov Centre, 2014. – 28 p.

16. Priest Sergei Dmitriev, social service Churches must be ecumenical [Internet resource] – Mode of access: http://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/26053-svyashhenik-sergij-dmitriyev-socialne-sluzhinnya-cerkov-maye-buti-ekumenichnim.html
17. John Stott. New problems of modern-day Christians: [Trans. with the English.] / John Stott. – Cherkassy: Smyrna, 2004. – 610 p.
18. Ukrainian Church founded the charitable foundation "Christian education" [Internet resource] – Mode of access: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=948%3A1&catid=34%3Aua&Itemid=61&lang=uk
20. Who is involved in volunteering in Ukraine: portrait of Ukrainian benefactor [Internet resource] – Mode of access: <http://www.volynnews.com/news/society/portret-ukrayinskoho-volontera-infohrafika/>

Nataliya Kulish

Interconfessional expressions of social activity of religious communities in Ukraine

The article analyzes modern interconfessional expressions of social activity of religious communities. The author determines the most problematic aspects of its implementation. Examples of effective interconfessional social initiatives both at state and local levels are provided. The attention is drawn to the importance of change of Ukrainian believers' points of view in terms of the latter being important incentive to improve inter-confessional communication in the field of social work. The author analyzed the problems that can and often do affect the status of the implementation of interconfessional social activities, including: the cultivation of Soviet stereotypes, systems of perception of other confessions, readiness for conflict, artificially created atmosphere of competition; fears that within the community service projects which are planned as interconfessional, some confession will concentrate on solving its purely religious issues against the interests of the others; lack of human resources competent in the fields of law, business, management, communications, including inter-religious; inadequacy of current Ukrainian legislation, etc.

Therefore, despite the number of problematic points, observed is the tendency of social activity moving out of the narrow confessional framework.

Keywords: social activities, religious communities, interconfessional relations.

Надійшла до редакції 14.04.2016 р.